

miano genere et specialiter in iudeis supabundauit et gratia scilicet christi condonantis peccata. 2. Cor. 9. Potens est deus omnes gratiam abundante facere in vobis. Eius autem quod hic dicitur duplex ratio assignari potest. Una quidem ex ineffabili gratia. Sicut enim magnitudine morbi non sanat nisi fortis et efficax medicina. ita requirebat abundans gratia ad hoc ut sanaret abundantiam delictorum. Luc. 7. Dimissa sunt ei peccata multa. Alia ratio sumi potest ex dispositione peccantis qui dum magnitudine peccatorum suorum recogit quos quidem desparat et premitur. sicut illud prover. 28. Impius cum in profundum est. Quandoque vero per auxilium diuini ex consideratione suorum peccatorum magis humiliat et maiorem consequitur gratiam. sicut illud psalmi. Multiplacate sunt infirmitates eorum postea accelerauerunt. Deinde cum dicit. Et sicut regnavit peccatum in mortem. ostendit effectum gratie abundantantis. qui quidem est per oppositum respondens effectui peccati. ut scilicet peccatum introductum per primum hominem et abundans per legem regnavit. id est plenum dominum in homines obtinuit et hoc quod vix duceret eos in mortem temporalem et eternam infra. 6. Stipendia peccati mors. Ita et gratia dei regnet id est plene dicitur in nobis per iustitiam quam. sicut in nobis facit. supra eodem. Iustificati gratia per gratiam ipsius. et hoc quod nos ducat in vitam eternam. sicut illud infra. 6. Gratia dei vita eterna. Et hoc totum est per iesum christum dominum nostrum qui est datus gratie. sicut illud Jo. 1. Gratia et veritas per iesum christum facta est. Et etiam iusticia. 1. cor. 1. Qui factus est nobis iusticia a deo. et datus vite eterne. Jo. 1. Ego vitam eternam do eis.

Incipit capitulum sextum.

Quid ergo dicemus? Manebimus in peccato ut gratia abundet? Absit. Qui enim mortui sumus peccato: quomodo adhuc viuemus in illo? An ignoratis fratres: quia quicumque baptizati sumus in christo iesu: in morte ipsius baptizati sumus. Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem. ut quomodo christus surrexit a mortuis per gloriam patris. ita et nos in nouitate vite ambulemus. Si enim coplantati facti sumus similitudini mortis eius: simul et resurrectionis erimus.

Postquam apostolus ostendit quod gratiam christi liberamur a peccato preterito tam introducto per primum hominem quam etiam abundanti per legem. hic ostendit quod per gratiam christi datur nobis facultas ad resistendum peccatis futuris. Et circa hoc duo facit. primo ponit questionem ex premissis ortam. secundo soluit eam ibi. Absit si enim dicitur. Dixerat autem supra quod ubi abundauit delictum supabundauit et gratia. quod quidem aliquis posset male intelligere quasi abundantia delicti esset causa supabundantis gratiarum. et ideo inducit questionem dicens. Quid ergo dicemus? Nunquid permanebimus in peccato ut gratia abundet? Quod quidem oporteret dicere si abundantia delicti esset causa gratie abundantantis. et non sola occasio ut supra dictum est. Unde et supra. 3. apostolus dixit. Sic ut blasphemamur. et sicut aiunt quidam nos dicere: faciamus mala ut eueniant nobis bona. Ite. 2. Bene est omnibus qui preuertiunt et inique agunt. Deinde cum dicit. Absit et. soluit inductam questionem. Et primo assignat rationem quare non est nobis permanendum sub peccato. secundo excludit exhortationes intentas ibi. Non ergo regnet etc. Circa primum duo facit. primo assignat rationes quare non sit in peccato permanendum. secundo ostendit nobis inesse facultatem ad

hoc quod non sub peccato maneamus ibi. Hoc scientes etc. Circa primum ponit talem rationem. Si sumus mortui a peccato non debemus viuere in illo. sed mortui sumus a peccato. ergo non debemus viuere in peccato. Circa hoc ergo quatuor facit. primo ponit conditionalem. secundo probat antecedens ibi. An ignoratis etc. tertio concludit consequens ibi. Et quod christus etc. quarto probat necessitatem consequentie ibi. Si enim coplantati etc. Dicit ergo primo. Absit scilicet quod hac intentione permanendum sit in peccato ut gratia abundet. quod ut dicitur Eccl. 1. 5. Memini mandauit deus impie agere. et huius ratio est: Si enim mortui sumus peccato per hoc. scilicet quod peccatum est mortificatum in nobis quod adhuc in illo viuemus. Modo enim naturalis ordo rerum habet ut a morte redeat ad vitam. Psal. 26. Mortuos non viuunt etc. Eccl. 5. Lauit pedes meos etc. Deinde cum dicit. An ignoratis etc. probat antecedens scilicet quod fideles sunt mortui peccato. et primo proponit medium ad propositum ostendendum. secundo manifestat medium inductum ibi. Consepulti enim sumus etc. Dicit ergo primo. An ignoratis. Quasi dicat. Quod vobis proponendum est est adeo manifestum quod illud vobis ignorare non licet. 1. Cor. 14. Si quis ignorat ignorabit. Quia quicumque baptizati sumus in christo iesu. Quod intelligit tripliciter. Primo modo sicut institutionem iesu christi. Matth. ultimo. Docete omnes gentes baptizantes eos etc. Secundo per inuocationem iesu christi. Act. 8. In nomine iesu christi baptizabant viri ac mulieres. Tertio in christo iesu. id est in quadam conformitate ad christum iesum. Gal. 3. Quicumque in christo iesu baptizati estis christum induistis. In morte ipsius baptizati sumus. id est in similitudine mortis eius quasi ipsam mortem christi in nobis representantes. 2. cor. 4. Semper mortificationem iesu christi in corpore nostro circumferentes. Gal. ultimo. Stigmata iesu in corpore meo porto. Et in morte ipsius. id est per virtutem mortis eius. Apoc. 1. Lauit nos a peccatis nostris. An de latere christi pendentes in cruce post mortem fluxit sanguis et aqua ut dicitur Jo. 19. Sic igitur morti eius configuramur in quantum peccato mortuimus: sic ipse mortuus est vite mortali in qua erat similitudo peccati. licet non esset ibi peccatum. Ergo omnes qui sumus baptizati sumus mortui peccato. Deinde cum dicit. Consepulti enim etc. probat propositum medium. scilicet quod omnes baptizemur in conformitate ad mortem christi dicens. Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in morte. Quasi dicat. Sepultura non nisi mortuis debet. Matth. 8. Sintite mortuos sepelire mortuos suos. Per baptismum autem homines sepeliuntur christo. id est conformantur sepulture ipsius. Sicut enim ille qui sepelitur ponitur sub terra. ita ille qui baptizatur immergitur sub aqua. An et in baptismo sic trina immersio non solum propter fidem trinitatis: sed etiam ad representandum triduum sepulture christi. Et sicut triduum sepulture non facit nisi una sepultura: ita trina immersio non facit nisi unum baptismum. Et inde etiam est quod in sabbato sancto solentis baptismus in ecclesia celebrari quoniam commemorat sepulturam christi sicut et in vigilia penthecoste non solum solentis de spiritu sancto. ex cuius virtute aqua baptismi accipit vim purgandi. ut dicitur Jo. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu sancto etc. Est tamen considerandum quod corporaliter aliquis per mortem et postea sepelitur. sed spiritualiter sepultura baptismi causat mortem peccati. quod sacramentum nonne legis significat quod signat. Unde eius sepultura que fit per baptismum sit signum mortis peccati: mortem efficit in baptizato. Et hoc est quod dicitur quod sumus sepulti in mortem. ut per hoc ipsum quod signum sepulture christi in nobis accipimus consequimur mortem peccati. Deinde cum dicit. Et quod christus. Infert consequens. scilicet quod non debemus viuere in peccato. ad hoc quidem inducit similitudinem ex resurrectione christi dicens. Et quod christus resurrexit a mortuis per gratiam patris. id est per virtutem patris ex quo ipse pater glorificat. sicut illud psalmi. Exurge gloria mea. Ita et nos in nouitate vite ambulemus. id est per bona opera vite procedamus. vita enim peccati

Ad Romanos

vetustate habet q̄ in corruptione nos ducit Heb. 8. Quod antiquat̄ et senescit p̄pe interitū est. Unde et dicit Bar. 3. Quid est qd̄ in terra inimicorū es. inueterasti i terra aliena etc. Unde et nouitas vite dicit̄ p̄ quā aliquis redit ad integritatē vt. s. sit sine pctō. ps̄ Renouabit̄ vt aq̄le iuuetus tua. Eph. 4. Renouamini spū mentis v̄re. ¶ Deinde de cū dicit. Si em̄. p̄bat necessitatē consequētē. x̄ps em̄ postq̄ fuit mortuus resurrexit. In cōueniēs est vt illi qui cōformant̄ x̄po q̄tū ad mortē in baptismo: cōformēt̄ etiā resurrectioni eius p̄ innocentia vite. Et hoc qd̄ dicit. Si em̄ cōplantati facti sum⁹ similitudini mortis eius. i. si in nobis assumam⁹ similitudinē mortis eius vt ei incorporeremur sic ramus q̄ inserit̄ plante vt q̄si nos in ipsa passione x̄pi inseramur simul et resurrectioni erim⁹. s. similitudini ei⁹ cōplāta ti vt. s. in p̄nti innocenter viuam⁹ et in futuro ad filios gl̄iaz pueniamus. Phil. 3. Reformabit̄ corp⁹ humilitatis n̄re cōfigurati corpi claritatis sue. 2. Th. 2. Si cōmortui sumus et cōiuuem⁹. Sic igit̄ sic ap̄s p̄ similitudinē mortis x̄pi pbauit q̄ sum⁹ mortui pctō qd̄ p̄miserat q̄si antedēs. sic p̄ similitudinē resurrectionis ei⁹ pbauit q̄ nō debem⁹ viuere in pctō qd̄ quasi p̄sequēs sup̄ius introduxit

Lectio secunda.

Hec scientes q̄ vetus homo noster simul crucifixus est vt destruat̄ corpus peccati: vt ultra non seruiamus peccato Qui enim mortuus est: iustificatus est a peccato. Si autem mortui sumus cum christo: credimus quia simul etiam uiuem⁹ cū illo: scientes q̄ christus resurgens ex mortuis: iam non morit̄: mors illi ultra non dominabitur. ¶ Em̄ mortu⁹ est peccato: mortuus est semel. q̄ autē viuuit: viuuit deo. Ita et vos existimate vos mortuos quidē eēt peccato: uiuentes autē deo in x̄po iesu.

Postq̄ ap̄s ostēdit q̄ nō est nob̄ in pctō p̄manēdū: ex eo q̄ p̄ baptismū mortui sum⁹ pctō. hic vlt̄er⁹ ostēdit adesse nob̄ facultatē ad hoc obseruandū. Et circa hoc duo facit. p̄mo p̄ponit qd̄ intēdit. sc̄do manifestat̄ p̄positū ibi. Qui em̄ mortu⁹ etc. Circa p̄mū duo facit p̄mo p̄ponit b̄nificiū qd̄ cōsecuti sum⁹. sc̄do huius b̄nificiū effectū ibi. ¶ Et destruat̄ etc. Dicit q̄ p̄mo: dicit̄ est q̄ debem⁹ in nouitate ambulare. s. desistendo a pctō. Et ne hoc aliq̄s forte impossibile diceret. dicit q̄ sum⁹ hoc scientes q̄ vt hō n̄r. i. vetustas hōis p̄ pctm̄ inducta simul. s. cū x̄po crucifix⁹ est. i. p̄ cruce x̄pi est mortificat⁹. sic em̄. s. dicit̄ ē: vetustas hōis p̄ pctm̄ inducta est in q̄tū p̄ pctm̄ boni nature corrumpitur. Que quidē vetustas in hōie p̄ncipat̄ q̄ q̄tu hō pctō subiacet. Et q̄ id qd̄ est p̄ncipale in hōie dicit̄ eēt ipse hō. In est q̄ in eo q̄ pctō subiacet ipsa vetustas pcti dicit̄ esse vt homo. vetustas autē pcti pot̄ intelligi vel ipse reat⁹ seu macula actualiū pctōr̄: vel etiā cōsuetudo peccādi. que q̄ndam necessitatē ingerit ad peccandū. vel etiā ipse fomes pcti pueniēs ex pctō p̄mi pentis. Sic igit̄ vt hō noster dicit̄ eēt simul crucifixus cū x̄po in q̄tū p̄dicta vetustas v̄re x̄pi sublata ē. ¶ Et q̄ totalit̄ ē amota sic totaliter amouetur in baptismo reatus et macula pcti. ¶ Al q̄ v̄minuit virtus eius sicut virtus fomitis vt etiā cōsuetudinis peccādi. Col. 2. Delens qd̄ aduersum nos erat cirographū decreti qd̄ erat cōtrariū nobis. et ipsū tulit de medio affigens illō cruci. ¶ Deinde cū dicit. Et destruat̄ etc. ponit effectū p̄dicti b̄nificiū duplicē quoz̄ p̄mus est remotio p̄cedentiū delictor̄ et hoc est qd̄ dicit. Et destruat̄ corp⁹ peccati. Di-

cit̄ em̄ corp⁹ peccati ipsa congeries maloz̄ operū sicut ipsa congeries membror̄ facit vnū corpus naturale. Job. 41. Corpus eius q̄si scuta fusilla etc. Secundus autē effect⁹ est vt caueam⁹ a pctis in futuro. et hoc est qd̄ subdit dicit̄: Et ultra non seruiam⁹ pctō. Tūc em̄ hō pctō seruit qn̄ cōcus piscētie pcti obedit p̄ cōsensum et corpis executione. Jo. 8. Qui facit pctm̄ seru⁹ est peccati. ¶ Deinde cum dicit. Qui em̄ mortuus est etc. Manifestat̄ qd̄ dixerat. et primo q̄tū ad p̄mū effectū. sc̄do quātū ad secūdū ibi. Si autē mortui etc. Circa p̄mū cōsiderandū est q̄ congeries peccator̄ destruit̄ qn̄ peccata homi remouit̄. Sic igit̄ destructionē corporis peccati manifestat̄ dicens: Qui em̄ mortuus est peccato sc̄z p̄ baptismū quo christo cōmōzimur: iustificatus est peccato id est remissis peccatis translatus est in statum iusticie. 1. Cor. 6. Et hec quidē fuitis aliquando. s. abluti estis etc. Quia igit̄ p̄ cruce x̄pi homo peccato moritur: consequēs est q̄ peccato iustificet̄ et ita q̄ corpus peccati destruat̄. ¶ Deinde cum dicit. Si autē mortui etc. manifestat̄ fm̄ effectum per cōformitatem ad vitam x̄pi tali ratione. Ille qui x̄po morienti cōmōzitur simul cōiuit et resurgēt. christus autē sic resurrexit a mortuis: itaq̄ nunq̄ decetero moriturus. ergo ille qui mortificatus est peccato sic x̄po resurgenti cōiuit q̄ habet facultatē nūq̄ decetero ad peccatum redeundi. Circa hoc ergo tria facit p̄mo ostendit cōformitatē hominis fidelis ad vitam christi resurgenti. sc̄do ponit conditionem vite refurgenti: ibi Scientes q̄ christus etc. Tertio inserit cōclusiōnem intentam ibi. Ita et vos etc. Dicit ergo primo. Si em̄ mortui sumus cum christo. id est si virtute mortis christi sumus mortui peccato: credimus q̄ etiam simul viuemus cū illo. id est ad similitudinē vite eius. viuemus in quā hic vita gratie et in futuro vita glorie. Eph. 2. Cum essemus mortui peccatis cōiulificauit nos etc. ¶ Deinde cū dicit. Scientes q̄ christus resurgens ex mortuis iam non morit̄ sed viuuit vita p̄petua. Apoc. 1. Fui mortuus et sum viuus in secula seculorum. Et qd̄ plus est mors illi ultra nō dñas bitur que sc̄z in homine dominatur non soluz̄ dum moritur p̄ separationem anime a corpore. sed etiam ante mortem dum paritur egritudinem famez̄ et sitim et alia huiusmodi per que peruenitur ad mortem sed ab his libera est vita christi resurgenti. Et ideo non subiacitur dominio mortis. sed potius ipse habet dominium super mortem. Apoc. 1. Habet clauem mortis et inferni. ¶ Deinde cum dicit. Quia enim mortuus etc. probat p̄positum sc̄licet q̄ christus resurgens vlt̄erius non moriatur et hoc dupliciter. p̄mo quidem ratione accepta ex parte mortis quaz̄ sustinuit dicens. Quia enim mortuus est peccato mortuus est semel. Non autem intelligitur q̄ ipse mortuus est peccato quod ipse cōmisit vel contraxit: quia in eo nullo modo peccatum locum habuit. 1. Pe. 2. Qui peccatum non fecit etc. Sed dicitur mortuus esse peccato dupliciter: uno modo quia mortuus est p̄o peccato tollendo. 2. Cor. 5. Eum qui non nouit peccatum p̄o nobis deus fecit peccatum id est hostiam p̄o peccato. Alio modo quia mortuus est similitudini carnis peccati id est vite passibili et mortali infra. 8. Deus misit filium suum in similitudinē carnis peccati. Atq̄ autē modo concludi potest q̄ christ⁹ mortuus sit semel ex hoc q̄ mortuus est peccato. Quātū em̄ ad p̄mū manifestū est q̄ p̄ vnam mortē omnia pctā deleuit fm̄ illō. He. 10. Una oblatione cōsumauit in sempiternū sanctificatos. Ideo nō restat vt adhuc p̄ pctō moreret̄. 1. Pe. 3. Christus semel p̄ pctis n̄ris mortuus est etc. Quātū ad sc̄dū autē idē pot̄ cōcludi. Si em̄ x̄po mories

insistit ut deiceret in eo sicutudo carnis peccati debuit eius
mores conformari alijs gerentibus carnem peccati: quod semel mortu
untur. Unde dicitur. De. 9. Quod admodum statutus est
hominibus semel mortuus sic et christus semel oblatu est. Et
Secundo ostendit idem ex conditione vite quam resurgendo
adep? e dicitur. Quod autem vivit vivit deo. I. ad conformitatem dei
Dicit enim 2. cor. ultimo. Quod si crucifixus est ex infirmitate
te vivit ex virtute dei. Effectus autem reformatus est. Unde et vi
ta quam ipse resurgens acquisivit est deiformis. Sicut ergo
vita dei est sempiterna et absque corruptione secundum illud. prima
thi. ultimo. Qui solus habet immortalitatem ita et vita christi est im
mortalis. Deinde cum dicit Ita et vos etc. inferet conclusionem
intendam ut reformemur vite christi resurgentes et quibus ad hoc
quod mortuus est peccato. I. tanquam ad peccatum nunquam suis redituri.
Ysa. 26. Mortuorum non vivit. Et quantum ad secundum dicit Vi
vetes deo. I. ad honorem vel similitudinem dei etc. nunquam per
peccatum moriamur. Gal. 2. Quod autem nunc vivo in carne in fide
vivo filij dei. Et ideo subdit. In christo ihesu domino nostro. I. per ies
sum christum per quem et peccatis moriamur et deo vivamus. Et in christo
ihesu. I. tanquam incorporati christo iesu ut per eum moriamur mortiamur
peccato et per eius resurrectionem vivamus deo. ephe. 2. Con
vivificavit nos in christo cuius gratia estis salvati per christum.

Lectio tertia.

Non ergo regnet peccatum in vobis mortali
corpore ut obediatis concupiscentiis
ei. Sed neque exhibeatis membra vestra
arma iniquitatis peccato: sed exhibete vos deo tan
quam ex mortuis viventes. et membra vestra arma iu
sticie deo. Peccatum enim vobis non dominabitur. Non enim
sub lege estis: sed sub gratia. Quid ergo? Pec
cabitur quoniam non sumus sub lege: sed sub gratia
Absit. An nescitis. quoniam cui exhibetis vos ser
vos ad obediendum: servi estis ei? cui obedistis
sive peccati ad mortem: sive obedientis ad iusti
tiam? Gratias autem deo quod fuistis servi peccati: obe
distis autem ex corde in eam formam doctrine in qua
traditi estis.

Postquam apostolus ostendit quod non est nobis permanendum in peccato
et quod huius rei facultatem habemus. hic concludit morale exhor
tationem. Et circa hoc tria facit. Primo proponit ammoni
tionem. 2. rationem assignat tibi. peccatum enim etc. 3. movet questionem
nem et solvit tibi. Quid ergo peccabitur etc. Circa primum
duo facit. Primo proponit ammonitionem. 2. exponit eam tibi.
Et obediat etc. Dicit ergo primo. Dicitur quod verum habet non si
mul crucifixus est ut destruat corpus peccati per quod datur intellis
gi quod virtus peccati in terra diminuta est ut nobis dominari non possit.
Ergo peccatum de cetero non regnet in vestro mortali corpore.
Hoc autem dicit non sit peccatum in vestro mortali corpore.
quod quantum ad corpus nostrum est mortale. I. necessitati mortis ad
dicendum non potest esse qui in corpore nostro sit peccatum. I. fomes pec
cati. Ex qua a deo liberati sumus a regno peccati: debemus
conari quod peccatum in corpore nostro dominum iam amissum in nobis non
recuperet. Et hoc est quod dicit. Non regnet peccatum in vestro
mortali corpore. Et hoc quidem necessarium est cavere dum cor
pus mortale gerimus. quod dicit sap. 9. Corpus quod corruptitur
aggravat animam etc. Deinde cum dicit. Ut obediat etc.
exponit ammonitionem premissam. Circa quod considerandum est quod du
pliciter peccatum regnat in homine. Uno modo per interiore pre

sensu mentis. Et hoc remouendo dicit. Ut obediat concupiscentiis
mentis eius. Obedire enim per sensum mentis concupiscentiis
peccati. est peccatum regnare in nobis. Ecc. 18. Post cocum
piscetias tuas non eas. sed modo regnat in nobis peccatum per
opis executionem. Et ad hoc excludendum subdit. Sed ne
que exhibeatis membra vestra peccato. I. fomiti peccati arma iniqui
tatis id est infra ad iniquitatem exequendas. Homo enim
cum per membra peccati exequitur ad iniquitates exequitur et
hoc ipso pugnare videtur ad restituendum dominium peccati. quod per
consuetudinem peccati in nobis qualescit. Ecce. 32. Cum armis
suis ad inferos descenderunt. Deinde cum dicit. Sed exhibe
te vos deo etc. exhortatur ad primum etc. exhibeamus nos
deus. et primo quantum ad interiore affectum cum dicit. Sed exhibe
atis vos deo etc. I. mens vestra ei subdat. deut. 10. Et nunc
israel quid dominus deus tuus requirit a te nisi ut timeas dominum deum
tuum et ambules in vijs eius. Et hoc facere debetis tanquam
ex mortuis viventes. I. tanquam reducti ad vitam gratie de mor
te culpe. Nam et ideo iustus est ut qui vivit: non sibi vivat sed
et qui pro omnibus mortuus est. 2. cor. 5. Sed quantum ad ex
teriore actum. Unde dicit exhibete membra vestra deo. I. ad
eius obsequium arma iusticie. I. infra quedam ad iusticia ex
quenda quibus. I. pugnetis contra inimicos dei. Ephe. vlti
mo. Induite vos armaturam dei ut possitis stare adversus
insidias dyaboli. Deinde cum dicit. Peccatum enim etc. assignat
rationem ammonitionis predicte. Posset enim aliquis seipsum
excusare allans peccatum dominum per quod assereret se ab observati
one ammonitionis predicte impediri. Hoc ergo apostolus primo
excludit dicens. Peccatum enim vobis non dominabitur. I. si ce
peritis peccato resistere et vos deo exhibere secundum illud. Ier. 17.
4. Appropinquate deo et appropinquabit vobis. resistite dy
abolo et fugiet a vobis. Quasi dicat. Non potestis predicte
observare quod non inveniatis peccatum in vos dominare per quod retrah
bi possitis. sumus enim liberati a christo secundum illud. Jo. 8.
Si filius vos liberaverit veri liberi eritis. secundo manife
stat quod dixerat dicens. Non enim estis sub lege sed sub gra
tia. ubi considerandum est quod non loquitur hic de lege solus
quantum ad ceremonialia sed etiam quantum ad moralia sub qua
quidem aliquis dicitur esse dupliciter. Uno modo quasi
legis observantie voluntarie subiectus. Et hoc modo est
am christus fuit sub lege secundum illud. gal. 4. Factum sub le
ge quod scilicet legem observavit non solum quantum ad mora
lia sed etiam quantum ad ceremonialia. Fideles autem christi sunt qui
de hoc modo sub lege quantum ad moralia non autem quantum ad cerimo
nialia. Alio modo dicitur esse sub lege quasi a lege coactus et sic vi
ditur esse sub lege qui non voluntarie ex amore sed timore
cogitur leges observare. Talis autem caret gratia que si ad
esset inclinaret voluntatem ad observantiam legis ut ex amo
re moralia eius precepta impleret. Sic igitur quantum ad aliq
sic est sub lege ut non impleat voluntarie legem peccatum
in eo dominatur ex quo voluntas hominis inclinatur ut velit
id quod est contrarium legi. sed per gratiam tale dominum tol
litur ut scilicet homo servet legem: non quasi sub lege exi
stens sed sicut liber. Gal. 4. Non sumus ancille filij sed libe
re quasi libertate christus nos liberavit. Hanc autem gratiam fa
ciens homines libere leges implere non conferebant lega
lia sacramenta. sed conferunt eam sacramenta christi. Et ideo
illi qui se cerimonijs legis subiciebant quantum ad pertinet ad
virtutem ipsorum sacramentorum legalium non erant sub gra
tia sed sub lege nisi forte per fidem christi gratiam adipisce
rentur. Illi vero qui se sacramentis christi subiciunt ex eorum
virtute gratiam consequuntur ut non sint sub lege sed sub
gratia nisi forte per suam culpam se subiciant servituti pec
cati. Deinde cum dicit. Quid ergo etc. movet questionem
nem contra id quod dictum est. Et circa hoc tria facit. Primo
proponit questionem. sed solvit eam ducendo ad inconueniens
tibi. Absit. An nescitis etc. 3. ostendit esse inconueniens id ad quod

Ad Romanos

dixerat ibi. *Et* ago deo *re.* Circa p̄mū p̄siderandū ē q̄ verbū p̄missū poterat male intelligi ab aliq̄bus vt. f. fideles xpi nō s̄nt sub lege q̄ruz ad debitū iobseruādi p̄cepta moralia ex q̄ seq̄rēt q̄ fidelib⁹ xpi licitū esset peccare. scz p̄tra p̄cepta moralia faciēdo. Et idō sub hoc sē su q̄stionē mouet dicēs. Quid g⁹ dicem⁹. Nūquid peccabim⁹. s. cōtra p̄cepta moralia leg⁹ faciēdo qm̄ dicitū est q̄ nō sumus sub lege s̄z sub gr̄a. Et hūc sensus ap̄t̄us im̄ p̄bat ad gal. 5. dicēs Vos in libertatē vocati estis fr̄es mei. tm̄ ne de tis in occasiōē carnis libertatē. Et ideo hic etiā r̄ndens subdit. Absit. s. vt peccem⁹ qz sumus a lege liberati qz si peccarem⁹ seq̄rēt hoc incōueniēs q̄ iterū redigeremur i seruitutē pct̄i. Et hoc ē qd̄ dicit. An nescitis qm̄ cui vos exhibetis p̄p̄ia volūtate suos ad obediēdū sp̄ōtanee fui estis cui obedistis. Obēdire ei debitu est qd̄ serui dñs d̄ b̄t̄ eph̄. 6. Serui obedite dñis carnalib⁹. Nūcuz aliq̄s obēdit alicui se seruū p̄stet ei⁹ obediēdo. Diuerso tm̄ st̄ p̄edio diuersis dñis obēdit. Qui em̄ obēdit pct̄i p̄ seruitutē pct̄i ductū in mortē. Et hoc ē qd̄ dicit. Siue pct̄i. s. f̄ ui estis ei obediēdo. Et hoc in mortē. i. eternā v̄p̄natiōē p̄cipit̄ adī. de qua d̄r. apoc. 2. In hijs mors sc̄da nō h̄z locū. Qui vero obēdit deo efficiē hui⁹ obediētie seru⁹ qz p̄ assuetudinē obediēdi mēs ei⁹ magis ac magis ad obediēdū inclinat. Et hoc institiā p̄ficiat. Et hoc ē q̄ dicit. Si ue obediōnis. s. v̄noꝝ p̄ceptoꝝ serui estis ad iustitiā im̄plēdā. sc̄dm̄ illd̄. s. sc̄do. F̄cōtes leg⁹ iustificabūt̄. Et satis p̄ueniēt̄ obediōnē pct̄i oppōit. eo q̄ sicut ab̄ro⁹ dicit. Pct̄i est tr̄āsgressiō leg⁹ diuine et celestii iobediētia mā d̄ator. Et deinde cū dicit. Et ago deo. oñdit hoc esse i cōueniēs. s. q̄ obediēdo pct̄i iterū reducamur in seruitutē pct̄i. Primo quidē rōne accepta ex b̄n̄ficio qd̄ cōsecuti sum⁹. Si em̄ aliq̄s p̄ gr̄am alicui⁹ a seruitute liberat̄ incōueniēs ē q̄ se sp̄ōtanē subijciat seruituti. v̄nd cū nos per gr̄am dei sum⁹ liberati a pct̄i. incōueniēs est q̄ itēz nos sp̄ōte retrudam⁹ in seruitutē pct̄i. sc̄do ex p̄ditiōe in quaz ducti sum⁹ p̄ libertatē pct̄i. vt. f. sum⁹ serui iustitie. Non licz aut̄ seruo alicui⁹ se p̄trarij dñi seruituti subijcere. v̄nd nobis nō h̄z ex q̄ sum⁹ facti serui iustitie. itēz redire ad seruitutē pct̄i. Et r̄āq̄ rōem ap̄t̄e s̄l̄ tangit dicēs. Et ago deo. sic et vos gr̄as agere debetis qz cuz esset̄ serui pct̄i. qz q̄ facit pct̄i serui est pct̄i. Jo. 8. Obēdistis. s. credēdo. s. p̄mo. Ad obediēduz fidei in oib⁹ ḡt̄ib⁹. Et hoc non coacti s̄z ex corde infra. 10. Corde credidit ad iustitiā. In eā formā doctrine. i. in doctrinaz catholice fidei. sc̄da th̄im. p̄mo. Formā h̄is sanoz v̄boꝝ q̄ a me audistis. In quā traditi estis. i. cui vos totalit̄ subdidistis. sc̄de cor. 8. Semet ipsos v̄derūt̄ p̄mū deo deinde nobis p̄ voluntatē dei. Et p̄ hoc liberati estis a pct̄i et ita nō p̄uenit q̄ in seruitutē pct̄i redeat̄. Et serui facti estis iusticie. et ita nō p̄uenit q̄ iustitiā v̄derat̄. p̄ma cor. 7. p̄dicio empti estis et nō estis v̄ri.

LECTIO QUARTA.

Humanū dico p̄p̄ infirmitatem carnis v̄re. Sicut em̄ exhibuistis mēbra v̄stra seruire imūditie et iniquitati ad iniquitatem. ita nūc exhibete mēbra v̄stra seruire iustitie in sc̄ficationē. Cū em̄ serui esset̄ pct̄i: liberi fuistis iustitie. Quē ergo fructū habuistis tūc in illis in q̄b⁹ nunc erubescit̄: Nā finis illoꝝ mors ē. Nūc vero liberati a pct̄i: s̄z ui aut̄ facti deo habetis fructū v̄r̄m in sc̄ficationē. finē vero vitā eternā. Stripēdia enim pct̄i mors. gr̄a aut̄ dei vita eterna: in x̄po ic̄su domio nostro.

Post q̄ ap̄t̄us oñdit rōe accepta ex b̄n̄ficio v̄no q̄ nō est nobis in pct̄i p̄manēdū s̄z deo seruēdū. hic oñdit idē rōne accepta ex pōis vite p̄suetudine. Et circa hoc tria facit. Primo p̄p̄ōit suppositi docum̄ti p̄ditiōē qd̄ subdit 2. p̄ōit ip̄i docum̄ti exp̄ssionē ibi. Sicut em̄ exhibuistis etc. 3. docum̄ti rōem assignat ibi. Cū em̄ serui etc. Dicit ergo p̄mo. Ponui q̄ exhibeat̄ vos dō. Adhuc dico vob̄ quoddā hūanū. i. p̄gruēs imbecillitati hūane. Sic ei qm̄ qz hō accipit̄ in scriptura p̄ vt. f. significat p̄ditiōē infirmitat̄ hūane. Sap. 9. Vō infirm⁹ et exigui t̄p̄is et minor ad intellectū iudicij et legū. p̄ma cor. 3. Cū sit inē vos zelus et p̄ctio nōne carnales estis et fm̄ hoīez abulatis. Cū aut̄ assignat subdēs p̄p̄i firmitatē p̄fecti enim sūt p̄fectioꝝ r̄a p̄cepta tradēda p̄ma. cor. 2. Sapientia loq̄mur iter p̄fectos. He. 5. Perfectoꝝ ē solid⁹ cib⁹. Infirmitoꝝ sūt v̄ada leuioꝝa p̄cepta p̄ma. cor. 3. Tāq̄ puulis in x̄po lac potū v̄edi vobis nō etiā. Heb. 5. Facti estis q̄b⁹ lac op̄t̄. Dec aut̄ infirmitas nō ex sp̄u s̄z ex carne venit qz corp⁹ qd̄ corripit̄ aggrauat aīaz vt d̄r. sap. 9. Et idō subdit. Carnis v̄re. Mar. 26. Sp̄us qd̄ dē p̄p̄t̄ ē caro aut̄ iustitia. De inde cū dicit. Sic em̄ exhibuistis etc. Post docum̄tuꝝ qd̄ dicit esse hūanū in q̄ docz corp⁹ esse cōlit̄ exhibēdū ad seruēdū iustitie fm̄ q̄ nos exhibuim⁹ ip̄s ad seruēdū pct̄i. Et hoc ē qd̄ dicit. Sicut em̄ exhibuistis mēbra v̄stra seruire scz p̄ executionē mali op̄is iniquitati et iniquitati corde p̄cepte vt imūditia referat̄ ad pct̄ā carnalia. Ep̄he. 5. V̄is fornicatio aut̄ imūditia nec noīet̄ in vob̄. etc. Iniquitas aut̄ refert̄ ad pct̄ā sp̄ualia et p̄cipue q̄b⁹ ledit̄ x̄rim⁹. p̄s. Iniquitatē meditat̄ ē in cubili suo. Quib⁹ in corde p̄cepti mēbra seruiūt̄ ad iniquitatē. s. ope exequēdā. Et post iniquitatē hic p̄ imūditia et iniquitate fm̄ q̄ om̄e pct̄i ē iniquitas. Ifra. 13. Et hoc in q̄tuz discordat ab eq̄tate leg⁹ diuine. Ita nūc scz liberati a pct̄i exhibete mēbra v̄stra. s. p̄ executionē bonoz op̄ez seruire iustitie in lege. v̄na nob̄ p̄p̄ōite et hoc i sc̄ficationē. i. in executionē et augmētū sc̄t̄at̄. Apoc. vlt̄mo S̄chs sc̄ificet̄ adhuc. Dicit aut̄ b⁹ esse hūanū. qz f̄z re etuz iuditiuz exigere vt hō mlto plus seruiret iustitie q̄ an̄ serulerit pct̄i. Bar. 4. Sicut fuit sensus v̄r̄ vt erraretis a dō decies tm̄ iterū p̄uertētes req̄rēt̄ eū. Qui⁹ docum̄ti rōez p̄sequēter assignat dicēs. Cū em̄ serui esset̄ etc. Et circa hoc duo facit. Primo p̄p̄ōit rōez p̄ditiōez. 2. p̄ bar qd̄ supposuerat ibi. Stripēdia pct̄i mors etc. oñdit aut̄ rōez p̄missoz p̄ferēdo statū gr̄e statū culpe. Si em̄ p̄tra nob̄ bōa ex iustitia p̄ueniūt̄ q̄ ex culpa magis debem⁹ in s̄istere ad seruēdū iustitie q̄ studuerim⁹ ad seruēdū pct̄i. Primo ergo p̄p̄ōit p̄ditiōē stat⁹ pct̄i. 2. p̄ditiōē. status iustitie ibi. Nūc vō liberati etc. Circa p̄mū tria facit. primo p̄p̄ōit p̄ditiōē pct̄i. 2. effectū pct̄i ibi. Quē ergo fructū etc. 3. finē ibi. Nā finis illoꝝ etc. Circa p̄mū p̄siderandū est q̄ hō naturalit̄ ē liberi arbitrij p̄p̄ rōez et voluntatē q̄ cogit̄ nō p̄t̄. inclinari tm̄ ab aliq̄b⁹ pot̄. S̄z p̄ ergo hō q̄tm̄ ad arbitriū rōnis remanet liber a coactiōe nō tm̄ s̄z est liber ab inclinatioē. Quōs em̄ liberū arbitriū inclināt ad bonū p̄ habitū gr̄e v̄l iustitie et tūc h̄z seruitutē iustitie et ē liber a pct̄i. Quōs aut̄ arbitriū inclināt ad malū p̄ h̄ituz pct̄i. et tūc h̄z seruitutē pct̄i et libertatē iustitie. Seruitutē q̄dem pct̄i dico qz trahit̄ ad p̄sentidū pct̄i p̄tra iuditiū rōnis. Jo. 8. Qui facit pct̄i serui est pct̄i. Et q̄tm̄ ad hoc dicit Cū em̄ serui esset̄ pct̄i. libertatē vō a iustitia q̄tm̄ ad hoc q̄ hō absq̄ freno iustitie p̄cipitat̄ se in pct̄i. Et q̄tm̄ ad b⁹ dicit Liberi fuistis iustitie. Qd̄ p̄cipue p̄igit̄ h̄is q̄ ex certo p̄posito peccat̄. Nā illi q̄ ex infirmitate v̄l ex passione peccat̄ aliq̄ fre no iustitie retinēt̄ vt nō videat̄ur a iustitia oīno liberi. Jē. 2. A sc̄lo fregisti iugū rupisti v̄cula v̄x̄ isti nō fut̄a. Job. 11. Cur van⁹ i supbia erigit̄ et tāq̄ pullū onagri liberū se putat. Sciēdū ē tm̄ q̄ iste stat⁹. h̄z veram

VII. ca.

uitate. libertate aut non vera sed appetente. Cum enim homo sit id quod est secundum rationem tunc homo vere est suus quoniam ab aliquo extremo abducit ab eo quod est rationis. Sed quod aliquid freno rationis non cohibeat a sequela concupiscentie libertas quoniam ad opinionem illam quod summum bonum putat concupiscentia sequitur. Deinde dicitur. Quare ergo fructus etc. ostendit effectum peccati. Et unum quod dem effectum excludit. scilicet effectum fructuosum cum dicitur. Quare ergo fructus. scilicet cum peccatis in illis. scilicet peccatis. Sunt enim infructuosa peccati opera quod non adiungunt hominem ad beatitudinem consequendam. Ita. 59. Opera eorum opera inutilia. Mich. 2. Quod cogitatis inutile et operamini malum in cubilibus vestris. Altruit autem effectum fructuosum dicitur. In quibus. scilicet peccatis. scilicet de quibus nunc scis in statu penitentis erubescitis propter eorum turpitudines. It. 31. Postquam ostendit mihi percussit femur meum confusionem et erubuit. Ita. primo Erubescetis super omnia. scilicet voluptatis quod elegeratis etc. Deinde cum dicitur. Nam finis etc. ponit finem peccati dicitur. Nam finis illorum. scilicet peccatorum mors est. Quare quod dicitur et si non sit finis operum peccatorum quod peccando non intendit mortem incurere. est in finis ipsorum peccatorum quod nata sunt mortem inducere et tempora lem quod cum anima se deum separat dignum est ut ab ea corpore suum separet. Et eterna. quod cum aliis vult separari a deo. propter concupiscentiam peccati dignum est ut ab eo eternam separet quod est mors eterna. scilicet primo. Qui talia agunt digni sunt morte. Deinde cum dicitur. Nunc vero etc. ostendit qualitatem status iustitie. Et primo ponit conditionem status iustitie. 2. effectum ibi. Habetis fructum vestrum etc. 3. ponit finem ibi. Finem vero etc. Circa primum ostendit rationem quod sicut quando aliquid a peccato inclinatur ad malum est liber a iustitia. Ita cum aliis ex habitu iustitie et gratie inclinatur ad bonum est liber a peccato ut. scilicet ab eo non supetur versus ad eorum sensum. Unde dicitur. Nunc vero. scilicet in statu iustitie liberati a peccato. It. 8. Si filii vos liberaverit veri liberi eritis. Si militet eorum sicut in statu peccati est aliis suus peccati cui obediunt. Ita in statu iustitie est aliis suus deus dei voluntarie obediens secundum illud. ps. Servite domino in leticia. Et hoc est quod subdit. Servus autem facti deo. ps. Domine quod ego sum tuus etc. Hec autem vera est libertas et optata finis. quod per iustitiam homo inclinatur ad id quod veniunt ipsi quod est proprium hominis et auerit ab eo quod veniunt concupiscentie quod est maxime bestiale. Deinde cum dicitur. Habetis fructum etc. ponit effectum iustitie dicitur. Habetis fructum vestrum in sacrificacione. id est ipsa sacrificacio hoc est executio scilicet a bona opera quod fructus vestri in quantum. scilicet hoc spirituale et scilicet vos delectat. Eccl. 9. Flores mei fructus etc. Gal. 5. Fructus spiritus est gaudium pax etc. Consequenter ponit finem dicitur. Finem vero habetis vitam eternam. Quare quidem est finis et ipsorum iustorum quod propter vitam eternam habent ad opera operantem. Mat. 6. Primum querite regnum dei etc. Et etiam ipsorum operum quod cum ex obedientia dei fiat et ad dei imitationem vitam eternam merentur. It. 10. Quos mee vocem mea audivit et sequuntur me et vitam eternam do eis. Deinde cum dicitur. Stipendia enim peccati. etc. manifestat quod dixerat de finibus malorum et bonorum. Et primo quantum ad mala dicitur. Dicitur est quod finis peccatorum est mors. Stipendia enim peccati sunt mors. Dicitur autem stipendia mercedis militum a stipe pendenda. id est ponderanda quod peccata distribuentia militibus ponderabatur. Quare ergo peccatores peccato militum mercedem suam exhibentes arma peccato ut. scilicet dicitur est mors dicitur esse stipendium peccati. id est retributio quam retribuit sibi finitibus. Et ex hoc manifestum est quod mors sit finis peccatorum non quod peccatores sunt fructus quod eis retribuit. ps. Ignis sulphuris spiritus peccatorum propter calicis eorum. Quatuor vero ad bona dicitur. Vita dei vita eterna. Quare enim dixerat iustos homines habere vitam eternam quam certum est non posse haberi nisi per gratiam ideo habet ipsam quod bona operantur et quod opus nostrum est dignum vitam eternam. est a gratia dei. An et in ps. dicitur. Stramque gloriam dabit dominus. Sic igitur opera nostra si considerantur in sui natura et secundum quod procedunt ex libero arbitrio hominis non merentur ex condigno vitam eternam sed solum secundum quod procedunt ex gratia spiritus sancti. An dicitur. It.

4. Q. fiet in eo fons aqua salientis in vitam eternam. Et hoc fit christo ihesu domino nostro. id est per christum vel in christo sumus per fidem et caritatem. It. 6. Omnis qui videt filium et credit in eum habet vitam eternam.

Incipit capitulum septimum.

Hignozatis fratres scientibus enim legem loquitur quod lex in homine dominatur quanto tempore vivit. Nam quod sub viro est mulier vivente viro alligata est legi.

Si autem mortuus fuerit vir eius soluta est a lege viri. Igitur vivente viro vocabitur adultera si fuerit cum alio viro. si autem mortuus fuerit vir eius liberata est a lege viri. ut non sit adultera si fuerit cum alio viro. Itaque fratres mei et vos mortificati estis legi per corpus christi ut sitis alteri qui ex mortuis resurrexit ut fructificetis deo. Cum enim essemus in carne passiones peccatorum que per legem erant operabantur in membris nostris ut fructificaretur morti. Nunc autem soluti sumus a lege mortis in qua detinebamur. ita ut servi amamus in novitate spiritus et non in vetustate lettere.

Postquam apostolus ostendit quod per gratiam christi liberamur a peccato ostendit quod per eandem gratiam christi liberamur a servitute legis. Et circa hoc duo facit. Primo proponit propositum secundo excludit objectionem ibi. Quid ergo dicemus etc. Circa primum duo facit. Primo ostendit quod per gratiam christi liberamur a servitute legis. 2. ostendit utilitatem huius liberationis ibi. Et fructificemus deo etc. Circa primum tria facit. Primo ponit documentum ex quo arguit ad propositum ostendendum. 2. manifestat ipsum ibi. Nam quod sub viro est etc. 3. concludit ibi. Itaque fratres mei etc. Documentum autem propositum est quod notum. Unde dicitur. An ignoratis fratres quod dicitur. Hoc ignorare non debetis. prima cor. 14. Si quis ignorat ignorabit. Et cum quare non debet ignorare ostendit subdistinguit. Scientibus enim legem loquitur. Sed cum romani gentiles essent et legem moysi ignorarent. videtur eis non competere quod habet dicitur. Et ideo quod dicitur exponitur hoc de lege naturali quod gentibus non erat incognita. secundum illud. 2. Cum gentes que legem non habent naturaliter ea que legis sunt faciunt etc. An et subdit. Quare lex in homine dominatur. scilicet naturaliter quanto tempore vivit lex in homine. Quare quidem vivit quanto tempore naturalis efficacia in homine viget. Mortuus autem lex naturalis in homine quoniam ratio naturalis passionibus succubuit. Ita. 24. Dissipaverunt fedus sempiternum. scilicet legis naturalis. Sed hoc non videtur esse secundum intentionem apostoli qui absolute et indeterminate de lege loquitur semper loquitur de lege moysi. Et ideo dicitur dicitur est quod romani fideles. non erant solum gentes sed inter eos erant multi iudei. An dicitur. Act. 15. Paulus corinthios invenit quendam iudeum nomine aquila. qui nuperrimè venerat ab ytaliam et prescillaz uxorem eius eo quod percipisset claudius discedere omnes erant iudeos a roma. lex ergo hoc modo dominatur in homine quanto tempore vivit. scilicet homo. Data enim est lex ad dirigendum homines in via huius vite. secundum illud. ps. Legem statuit ei in via quare elegit. It. legis obligatio morte soluitur. Deinde cum dicitur. Nam que sub viro etc. manifestat quod dixerat per exemplum in lege matrimonij. Et primo ponit exemplum. 2. manifestat per signum ibi. Ergo vivente etc. Circa primum duo facit. primo in exemplo ponit quomodo obligatio legis durat vita durate dicitur. Nam mulier que sub viro. scilicet sub viri potestate est ex lege divina qua dicitur est gen. 3. Sub viri potestate eris. Alligata est legi. scilicet qua tenet coniungere viro secundum illud. Mat. 19. Quos deus coniunxit homo non separet. Et hec quidem inseparabilitas matrimonij precipue cum